

Lettre-arc+kép

Két világ határán - Az első Off-Biennáléről

A 2015 tavaszán megrendezett Off-Biennále az év legfontosabb képzőművészeti eseménye volt Magyarországon; fontossága elsősorban létrejöttének tényében gyökerezik. Önmagában egy újabb biennále alapítása a kétezres években nem számítana különösebb eseménynek, az 1989-től egyre növekvő számban, egyre több helyen életre hívott – gyakran monstre – kortárs képzőművészeti rendezvények mára lefedik a világ nagy részét: egy közönséges budapesti biennále hírére a művészeti világ valószínűleg közömbös maradna (Gulyás Gábor műcsarnoki, majd miniszteri biztosi programjában is szerepelt a terv, de konkrét lépésekre az elmúlt években nem került sor). Az Off-Biennále alapítása azonban korántsem volt közönséges: sarokkővet az állami intézményrendszerrel felmondott együttműködés jelentette; a biennále független eseményként határozta meg magát, mindenekelőtt reakcióként az elmúlt öt év intézményrendszeri eróziójára, a Magyar Művészeti Akadémia alkotmányba emelésére, a szervezet aránytalan és indokolhatatlan tér- és pénznyerésére, a Műcsarnok korábbi funkciójának megszüntetésére vagy a Ludwig Múzeum igazgatóváltására, összességében a rendszerváltás után lassan alakuló kortárs képzőművészeti rendszerek gyors ütemű felszámolására.

A rendezvény jelentősége azonban korántsem merült ki a proteszt-indítással, a több mint egy hónapig tartó kiállítás- és programsorozat nemzetközi mércével mérve is magas színvonalú művészeti projekteket hozott, itt járt Dan Perjovschi és Zbigniew Libera, az elmúlt évek során külföldre költözött magyar alkotók közül Budapestre készített munkákat Németh Hajnal, vagy

a legutóbbi kasseli Documenta két résztvevője, Csörgő Attila és Csákány István. Áprilisban ismét külföldi kurátorok népes csoportja érkezett Pestre, így rövid időre úgy tűnhetett, mintha a magyar kortárs képzőművészeti szcéna kommunikációja sohasem szakadt volna meg a világgal – egyre érezhetőbb nemzeti elszigeteltségünk (erózió helyett inkább a lassú kiszáradás hasonlata a megfelelő) egy pillanatra eltűnt.

Nyilvánvaló, hogy a pillanat múlandó, a szervezők által mégoly hatalmas munkával összeállított program nem helyettesítheti a tartós intézményrendszert: nem gondozhatja a külföldi kapcsolatokat, az átmeneti rendszer nem képes nagyobb installációk megvalósításának finanszírozására, a művészeknek folyamatos perspektíva felmutatására, hosszabb távon érvényes viszonyítási pontok kijelölésére. Az Off-Biennále néhány héten át képes volt szimulálni ezt a közeget, főként azért, mert a kultúra más ágaihoz – főként irodalom, zene, film – képest viszonylag flexibilis: könnyen szakad el a stabil intézményrendszerrel, és viszonylag gyorsan épít ki új utakat. A rugalmasság a helyszínekből és a programokból is kiolvasható volt. A Kelenföldi Hőerőmű vagy a Postapalota épülete mellett zajlottak események többek között a Parlamentben, de az egyik legfontosabb kiállításra (*Mérlegállásban*) egy

Népszínház utcai magánlakásban kerül sor. A szoba-projektek és a klasszikus „fehér kocka” kiállítóhelyekre szervezett események mögött háttérbe szorultak a köztéri események: szinte kivételnek számított Koronczai Endre Duna-parti színes-hangos műegyüttese (*Ploubuter Park*), a belvárosi hangművészeti séta (*Sound as Space*) vagy a Société Réaliste Szabadság téri koncertje (*Egyetemes himnusz*). A helyszínek mellett a műfajok közötti átjárhatóság révén is a flexibilitás került középpontba: számos projekt rendelkezett színházi vagy zenei háttérrel – mindez nem csupán a kortárs képzőművészet nyitottságáról árulkozott, hanem jelezte azt is, hogy más diszciplínákba kapaszkodva akár szélesebbre is nyílnak a jelenleg igencsak zárt művészeti szféra.

Az Off-Biennále egyik kimondott célja volt a szélesebb közönség megszólítása, ez a törekvés azonban az internetes sajtó figyelmének időleges felkeltésén túl kudarcot vallott. Egyrészt nyilvánvalóvá vált, hogy intézményi háttér nélkül az átfogó pedagógiai, népszerűsítő munka gyakorlatilag lehetetlen, másrészt működőképes kortárs műtárgypiac nélkül a képzőművészet iránti érdeklődés felkeltése is illuzórikus. Fontos szerepet játszott az évtizedek óta épülő korlátok átlépésének elmaradásában az a szervezői döntés is, amelynek nyomán a biennále elkerülte a politikai felhangokat, pontosabban nem helyezte előtérbe a társadalmi és politikai szerepvállalás kérdését. Mindez valószínűleg összefügg a civil szervezetek elleni kormányzati támadások miatti tartózkodással, illetve a látens félelemmel, hogy a hatalom adott esetben a magyarországi kortárs képzőművészeti közeg maradványait is megpropanthatná. A biennále körül – szűk körben – lefolyt vitákból is kiderült, hogy a szakmai közeg jelenleg sem a más kulturális ágakban helyenként látható intézményes önvédelemhez nem elég erős, másrészt belülről sem képes olyan nyomást kialakítani, amely kikényszerítené a társadalmilag releváns

EPERJESI ÁGNES: HATALMI SZÓVAL / KOKESCH ADÁM ET AL.: IZOLÁTOR

problémák felvetését, esetleg részvételi alapú projektek keretében e problémák feltárását, feldolgozását. Így megmaradt a biennále központi motívumaként a művészet szabadságának szélesebb körben nehezen kommunikálható és kevésbé fókuszált alapkérdése.

Az Off-Biennále elsősorban nem a felvetett művészeti kérdések tekintetében, hanem intézményi szempontból jelentett korszakhatárt. A rendezvény már néhány hónap elteltével is olyan konstrukciónak látszik, amelynek építőelemei még túlnyomórészt a korábbi intézményrendszer mintázatait mutatják. Ezzel párhuzamosan úgy tűnik, hogy fiatalabb kurátorok és művészek egyes csoportjai véglegesen feladva az állami intézmények jövőbeli lehetőségibe vetett hitet, valóban alternatív szcéna kiépítésébe fogtak. Pillanatnyilag ugyanis valóban nem látszik az állami intézményrendszerhez visszavezető út, a jelenlegi szisztéma beágyazottsága, támogatási rendszere nem teszi lehetővé a belső eleven működést és a nemzetközi rendszerekhez való kapcsolódást. A második biennalénak – amennyiben sor kerül rá – fontos kérdése lehet, hogyan nyit lehetséges jövő, a társadalmi problémák iránt érzékeny, nemcsak képzőművészeti fókuszú alternatív rendszerek felé.

Mélyi József